

Szentmártoni János

A KÖLTÉSZET EGE

Fát azért ültetünk, hogy árnyékán megpihenjünk; hogy gyümölcsével megízessük keserű napjainkat; hogy felmásszunk rá, s onnan, ágai magasából jobban beláthassuk kedves tájainkat; hogy elrejtőzzünk lombja közt, ha üldöznek minket; vagy csupán ücsörögjünk alatta, s hallgassuk elmélázva zúgását a szélben. A sort lehetne folytatni a végtelenségig. Könyvekkel írtuk tele fáink lapjait az elmúlt évszázadokban; mozdonyainkat hajtottuk, otthonainkat fűtöttük velük; házaink csontrendszere volt; szenesedő hasábjai tüze fölött összehajolva titkokról sugdolóztunk.

De miért ültet fát a költő? Minden bizonnyal azért, hogy emléket állítson a pillanatnak. Mert tudja, hogy a fa túléli őt. Akkor is róla fog mesélni, ha ő már nem lesz. Így amikor a költő fát ültet, voltaképpen verset ír. Quasimodo fája sem más a szememben, mint egy halhatatlan költemény. Ez a fa, amit a Nobel-díjas költő itt Balatonfüreden épp ötven éve elültetett, arra ösztönöz minket, hogy bizony utánanézzünk, ki is volt ő valójában, olvassuk verseit, megértsük mindazt az aggodalmat és szépséget, amely ennek az embernek a szelleméből sugárzott. Amikor ennél a fánál emlékezünk, valójában könyveiben lapozgatunk.

Hadd ne vegyük tovább sorra, mi mindennek szimbóluma a fa – népmesék, mondák és mítoszok erdejében kellene hozzá elmerülnünk. Egy dologban azonban mindnyájan egyetérthetünk, hogy a fa a megtörhetetlen élet jelképe. A sokszor két vállra fektetett, megalázott, megnyomorított – de lényegében legyőzhetetlen emberi lét és emlékezet nagy tanúja.

A kérdés csupán az, mit sikerült megmentenünk fáinkkal és verseinkkel az elmúlt száz évben. Megállítottuk-e velük a lélek haláltáncát, amit világháborúk tüzeiben és diktatúrák prése alatt járt? Kimenekítik-e az embert a pénz és hatalom rabságából, hogy újra a szépre és a maradandóra fordítsuk tekintetünket? Látjuk-e még a fától a verset? Látjuk-e a versben a fa költeményét? Abban a zürzavarban, amiben élünk, bizony nagyon nehéz ezekre a kérdésekre megnyugtatóan tiszta válaszokat adnunk.

Quasimodo azt vallotta, hogy a költészetnek meg kell újítania az embert. Ezt a gondolatot 1933-ban vetette papírra egyik fontos értekezésében, vagyis két világégés között. Azóta eltelt csaknem egy évszázad. S az elmúlt húsz évben bizony azt kell látnunk, hogy elárultuk és száműztük életünkben a költészet angyalát, s hiába tekintgetünk az égbe a kín óráiban, nem kapunk segítséget, sem feleletet onnan. Nagy árat fizetünk hűtlenségünkért, mert csak a szétmálló anyagba kapaszkodhatunk, ha nem vesszük időben észre, hogy a lélek tartalékai elfogytak, s ha nem pótoljuk azokat sürgősen, szinte a 24. órában, se fa, se hírmondó nem marad utánunk.

„Nápolyban, szétrombolt házak között, az utca közepén asszonyok készítette az enivalót a férfiaknak, két nagy darab kőre tett fazekakban és serpenyőkben. E kezdetleges tűzhelyek közelében kisgyerekek és kamaszok üvöltöztek, rajtuk katonazubbony és katonapokróc, a rom és szemét felkavart porfelhői között. Verseket olvasak ebben a hihetetlen városban? Már szégyelltem magam, fáradt voltam. A Conservatorium termében nagy tömeg várt rám: eljöttek, hogy meghallgassanak, és sokan gyászoltak közülük, és ahova csak néztem, friss sebeket láttam. Nem tudom, mi történt azon a napon: a költészet visszakapta karénekszerepét?” – emlékezett vissza Életemről című kisesszéjében egy 1946-os föllépésére Quasimodo. Ha most nézne szét maga körül, ez a sokkoló kép az emberi lélekből tárulna elé, azzal a tragikus különbséggel, hogy még közönség sem várná.

A szicíliai vasutas fia fölött mindig a költészet ege kéklgett, itt Balatonfüreden is, ahol ugyanúgy kihallhatók a szélből az ókori bölcsék és istenek szavai, akár Siracusa vagy Messina utcáin. A kezdetben a táj mélységeit kutató, majd a rettenet ellen formák és színek zárványában meghúzódo humanista idővel és időben kilépett elefántcsonttoronyából, hogy megossa tapasztalatait az emberekkel, mindazokkal, akiket bizony sokszor mások magukra hagynak. Ezt kell tennünk nekünk is. Újra megszólítani és megérinteni egymást. Minden valamirevaló költő valahol Jónás is egyben (nem hiába írta meg a mi Babitsunk is gyönyörű paraboláját róla). Hit és hitetlenség pengéjén egyensúlyozva mégis csak az életre esküszünk, az emberért írunk, építünk, várakozunk.

A 110 éve született Nobel-díjas költő egyik legnagyobb költeményéből is ez a szent és megtisztító vágy és életimádás süt, elsőprő erejű rádöbbenés arra, hogy a természet és az emberi szellem kiirthatatlan, amíg a világ áll:

Sem mozdulat, sem név

*Kalóz élet, most hát felvontad zászlódíszed,
tengeremre befutva, hogy csattogó
bárdod éle alatt széthulljanak
s vérbe boruljanak remények,
azonosság álom és látható
lét között. És eltűnt a pipacsok
lova és a bükkfákra függeszkedő mormota,
a költők zengő hegedűje, pengő
citerája, de nem a gondolatok
védő mítoszai. És a szelíd
szerelem sokáig volt: kihirdetett ítélet,
féktelen önkény, őrjöngő vágy. Látom a méasztufa-
dombról, mely kagylóval telerakva,
haragos gyermektékintetemet,
ott, ahol a tenger tart őrjáratot.
Elragadtál tőlem minden elsőszülöttséget,
lelkem falai alatt ütve tábort.
De ha te is, a szerencsés találkozás öröme
tisztelegtél volna köveim, állataim, fáim előtt,
tegnapom vagy jövőm egyetlen szívből jövő szavát sem
változtatod meg. Még te sem
dönthetsz a lélek egyetlen mozdulatáról vagy nevérol,
nyers és ravasz tengeri
rabló, kifogyhatatlan örület.*

*(Elhangzott 2011. szeptember 10-én Balatonfüreden,
Salvatore Quasimodo emlékfájánál)*